

KAJAANIN KAUPUNGIN LAUSUNTO ITÄISEN SUOMEN OHJELMAN LUONNOKSESTA

Lausuntoluonnos kaupunginhallitus 19.11.2024

Itäisen Suomen ohjelmasta Lausuntopalveluun annettavat lausunnot annetaan kommentoimalla ohjelmaluonnosta selkeästi toimenpidekokonaisuuksittain 1-6. Lausunnoissa pyydetään painottamaan konkretiaa ja tiivistä ilmaisua. Lisäksi loppuun on jätetty mahdollisuus nostaa myös muita huomioita ohjelmaluonnoksesta sekä esittää myös kokonaan uusia, konkreettisia toimenpide-esityksiä. Lausunto on jätettävä Lausuntopalveluun 22.11. mennessä.

Kajaanin kaupunki toteaa lausuntonaan Itäisen Suomen ohjelmaluonnoksesta seuraavaa:

1. Toimet, joilla voidaan lisätä kestäväen kasvun mahdollisuuksia ja uusia investointeja sekä vahvistaa Suomen kilpailukykyä ja alueiden elinvoimatekijöitä

Kajaanin kaupunki katsoo, että ohjelmaluonnoksessa esitetyt toimenpiteet ovat pääosin hyviä ja kannatettavia.

Kaupunki tukee tavoitetta selvittää määräämääräisen erityistalousalueen perustamisesta itäiseen Suomeen. Alue/alueet olisivat maantieteellisesti rajattuja (esim. puhdasta siirtymää edistävät teolliset keskittymät). Kajaanin osalta erityistalousalue voisi tarkoittaa Kajaanin datakeskusekosysteemin vahvistamista datakeskusten ympärille synnyttävän dataliiketoiminnan ja muun liiketoiminnan sekä koulutuksen ja TKI:n keskittymänä, valtion, alueen ja yritysten kolmikantayhteistyönä.

2. Toimet, joilla voidaan kestävästi hyödyntää puhtaan energian mahdollisuuksia ja digitaalista puhdasta kasvua

Kajaanin kaupunki katsoo, että ohjelmaluonnoksessa esitetyt toimenpiteet ovat pääosin hyviä ja kannatettavia ja tukevat hyvin Kajaanin datakeskusekosysteemin kehittämistä.

Kajaanin kaupunki esittää, että tuulivoimaa koskeviin tavoitteisiin lisätään tavoite määrittellä minimivaatimus kompensatioalueiden koosta ja ekologisten käytävien säilyttämisestä osana tuulivoimahankkeita. Lisäksi tavoitteissa ja toimenpiteissä tulee ottaa huomioon myös vihreän siirtymän aiheuttamien paikallisten ympäristöhaittojen kompensointi esimerkiksi käynnistämällä niitä koskeva selvitys.

3. Toimet, joilla lisätään kestäväen matkailun vetovoimaa

Kajaanin kaupunki katsoo, että ohjelmaluonnoksessa esitetyt toimenpiteet ovat pääosin hyviä ja kannatettavia, ja erityisesti tiivistyvä yhteistyö Visit Finlandin kanssa tukee Kainuun kv. matkailun Arctic Lakeland myynti- ja markkinointitoimia, jotka ovat jo tuottaneet ensimmäisiä konkreettisia tuloksia.

4. Toimet, joilla edistetään osaamista ja osaavan työvoiman saatavuutta

Syntyvyyden voimakas väheneminen ja väestönmurros koskevat suurta osaa Suomen kunnista. Itä- ja Pohjois-Suomessa pitkät välimatkat lisäävät kuntien vaikeuserrointa esi- ja perusopetuksen järjestämisessä samaan aikaan, kun ammattitaitoisten opettajien saamisessa etäämmälle kaupunkiseuduista on vaikeuksia. Opetusalan koulutusten keskittyminen yliopistojen pääkampuksille on tehtyjen selvitysten perusteella vaikuttanut kielteisesti Itä- ja Pohjois-Suomen kuntien mahdollisuuksiin rekrytoida pätevää opetusalan henkilöstöä.

Kajaanin kaupunki esittää, että yhteistyössä Opetus- ja kulttuuriministeriön kanssa ryhdytään hakemaan ratkaisuja, joilla voidaan varmistaa sivistyksellisten oikeuksien toteutumista ja

varmistaa esi- ja perusopetuksen saavutettavuutta. Kainuun ja Ylä-Savon sekä Oulun yliopiston yhteinen OPETOP-kokonaisuus eli varhaiskasvatuksen ja erityisopetuksen tutkintoon johtavien/pätevöittävien koulutusten käynnistäminen on osoittautunut yhdeksi toimivaksi ratkaisuksi, ja sitä tulee jatkaa ja soveltaa muihin vastaaviin alueisiin, ottaen huomioon myös luokanopettajien tarpeen.

Kajaanin kaupunki toteaa, että kaupungin ylläpitämä Kainuun Ammattiopisto on halukas hakeutumaan keväällä 2025 ammatillisen koulutuksen toiminnanohjaukokeiluun keväällä 2025.

Lisäksi kaupunki esittää, että ohjelmaan lisätään tavoite toisen asteen koulutuksen osuuden vahvistaminen TKI-toiminnassa, ammatillisella puolella arjen työprosesseissa ja lukioissa esimerkiksi antamalla valmiuksia toimia LUMA-aineissa TKI-toimijana.

Toimenpide alueellisen opintolainahyvityksen mahdollisen kokeilualueen sekä muiden tarvittavien reunaehtojen selvittämisestä on kannatettava. Vastaava toimenpide on kirjattu myös Pohjosen ohjelman luonnokseen tavoitteena määräaikaisen alueellisen opintolainahyvityksen pilotointi pohjoisessa Suomessa.

Alueen oma koulutus on tärkein edellytys osaavan työvoiman saatavuudelle. Kaupunki tukee kaikkia toimenpiteitä joiden tavoitteena on alueellisen koulutustarjonnan vahvistaminen ja monipuolistaminen. Kaikkia koulutusaloja ja -vastuita ei tietenkään voida alueille saada, mutta ensisijaiset koulutukset tulee palvella alueen työelämän tarpeita. Joskus on kuitenkin tarpeen tuoda alueille sellaista koulutusta, jota alueella itsellään ei ole, tehdä koulutustuontia, jossa alueen toimijoina ovat tietysti alueen omat oppilaitokset.

Kajaanin kaupunki esittää, että ohjelmaan lisätään toimenpide selvittää mahdollisuudet kohdentaa alueille rahoitusta koulutusavauksien hankintaan niissä teemoissa, joista alueella toimivat koulutustoimijat eivät vastaa.

5. Toimet, joilla vahvistetaan koko Suomen turvallisuutta, huoltovarmuutta ja omavaraisuutta

Kajaanin kaupunki katsoo, että ohjelmaluonnoksessa esitetyt toimenpiteet ovat pääosin hyviä ja kannatettavia.

Kohtaan 25, vahvistetaan kyberturvallisuutta toimeenpanemalla kansallista kyberturvallisuusstrategiaa ja toteuttamalla tarvittaessa alueellisia toimia, kaupunki haluaa tuoda esille, että Kajaanin ammattikorkeakoulu tarjoaa jo kaikille suomalaisille avoimen kyberturvakoulutuksen. Tämä antaa Kajaanille erittäin hyvän valmiuden erittäin hyvän valmiuden olla mukana valmistelemissa ja toteuttamassa kyberturvallisuuden uusia alueellisia toimia.

Verkostomaisen kokonaisturvallisuuden osaamiskeskuksen perustaminen itäiseen Suomeen on kannatettava tavoite. Siihen liittyen Kajaanin kaupunki esittää siihen liittyvä perustelutekstiin lisätään seuraava maininta: Alueelle on rakentunut laajaa osaamis-, TKI- ja yritysperustaa sekä kehitysalustoja kokonaisturvallisuuden ja huoltovarmuushaasteiden taklaamiseksi ja alueen elinvoiman vahvistamiseksi. Alueella on käynnissä lukuisia kokonaisturvallisuuteen kytkeytyviä kehittämishankkeita mm. ilmasto-, vesi- energia- ja ruokaturvallisuuteen liittyen sekä liittyen puolustusvälineteollisuuden ja kaksikäyttöratkaisujen ja radioteknologioiden testaukseen sekä Pohjois-Savon kokonaisturvallisuuden klusterihanke.

6. Toimet, joilla lisätään alueen (fyysistä ja digitaalista) saavutettavuutta

Ohjelmaluonnoksessa esitetyt toimet Karjalan ja Savon ratojen kehittämiseksi ovat vain viittauksia jo päätettyihin toimenpiteisiin. Mitään merkittävää näkymää erityisesti Savon radan parantamiseen ei ole. Pääradan/Pohjanmaan radan kehittämiseen on käytetty valtion väyläinvestointirahoitusta vuosina 2004-23 yhteensä 865 milj. euroa, Karjalan radan kehittämiseen 364 milj. euroa ja Savon radan parannustoimiin vain 42 milj. euroa. Hallitusohjelman määräaikaisessa investointiohjelmassa Pääradalle/Pohjanmaan radalle on osoitettu lisärahoitusta 535 milj. euroa ja Karjalan radan kehittämiseen 215 milj. euroa. Savon radan kehittämiseen siinä osoitetaan vain 50 milj. euroa.

Kajaanin kaupunki esittää, että Savon radan merkittävä parantaminen ja nopeuttaminen kansallisena ratahankkeena, ja Etelä- ja Pohjois-Suomen yhdistävänä toisena päätätänä tulee kirjata tavoitteena Itäisen Suomen ohjelmaan, ja Väylävirasto tulee velvoittaa laatimaan tavoitteen mukainen, radan modernisoitiin johtava suunnitelma.

Samoin lentoliikenteen osalta ohjelmaluonnoksessa tyydytään toistamaan jo aiemmin tehtyjä hallitustason kirjauksia. Ristiriitaista on, että samaan aikaan valmisteilla olevaan Liikenne 12- suunnitelmaan LVM:n virkamiesvalmistelussa on esitetty, että Finavian ylläpitämää lentoasemaverkosto karsittaisiin tämän hallituskauden jälkeen vuodesta 2027 alkaen, ja verkostoon jäisivät vain strategiset lentoasemat. LVM on esittänyt myös sen, että alueiden saavutettavuuden turvaava kolmen tunnin saavutettavuustavoite poistettaisiin. Finavian tehtävä valtionyhtiönä on sekä sitä koskevan lainsäädännön ja valtion omistajapoliittisen periaatepäätöksen mukaisesti strategisen intressin omistuksena sen tehtävänä on kotimaisten ja kansainvälisten lentoyhteyksien tarjonnan varmistaminen Suomen lentoasemaverkostoa kehittämällä ja ylläpitämällä.

Lentoasemaverkoston karsimiselle vaihtoehtona esitetään 20 milj. euron lisärahoitusta Finavialle maakuntalentoasemien ylläpitoon. Finavia omistaa aiemman Ilmailulaitoksen rakentama lentoasemat, ja niiden ylläpidon rahoitus muodostuu verkostoperiaatteella Helsinki-Vantaan lentoaseman tuottamalla tuloilla. Valtio on pääomittanut Helsinki-Vantaan lentoaseman laajennusta 200 milj. eurolla vuonna 2013 ja edelleen 318 milj. eurolla vuonna 2021, jolloin valtio myös myönsi Finavialle myös 33 milj. euron pääomailman. LVM on esittänyt LJS valmisteluun myös, että verkostosta poistuvien paikkakuntien lentomatkatustus hoidettaisiin jatkossa matkaketjuilla strategisille lentoasemille. Ratkaisu tarkoittaisi Kajaanin osalta matka-ajan pidentymistä kolmen tunnin linja-autokuljetuksella.

Kajaanin kaupunki toteaa, että reittilentoliikenteen ja lentoasemien merkitys kansantaloudelle ja aluetaloudelle on aivan poikkeuksellisen suuri. Yksistään Kajaanin osalta lentoliikenteestä ja siten lentoasemista riippuvaisten yritysten yhteenlaskettu liikevaihto on 1,2 miljardia euroa vuodessa, ja lentoyhteyksistä riippuvaisten työpaikkojen määrä on 1650. Lisääntyvä kansainvälinen matkailu tarvitsee ehdottomasti matkailualueella sijaitsevia lentoasemia sekä myös pitkäjänteistä reittilentoliikennettä. Edelleen kaupunki toteaa, että kotimaan lentoliikenne tulee nähdä laajana kansantaloudellisena kriittisenä kilpailukykytekijänä ja suomalaisten yritysten menestystekijänä, eikä sitä tule tarkastella vain yhden valtionyhtiön talouden haasteiden kautta.

Kajaanin kaupunki esittää, että Itäisen Suomen ohjelmaan tulee kirjata luonnoksessa nyt olevien lentoliikennettä ja yleisesti saavutettavuutta koskevien kirjausten sijasta Pohjoisen Suomen ohjelman luonnokseen kirjatut seuraavat tavoitteet ja toimenpiteet:

- Varmistetaan pohjoisen lentoyhteydet elinkeinoelämän, kansalaisten saavutettavuuden ja matkailun kannalta keskeisille lentokentille;

- Varmistetaan valtion lentoliikennestrategian toimenpiteet osana L12- suunnittelua, joilla ylläpidetään ja kehitetään erityisesti Kemi-Tornion, Kajaanin ja Kokkola-Pietarsaaren maakuntakenttiä;
- Sitoudutaan kolmen tunnin saavutettavuustavoitteen toteutumiseen Helsingin ja maakuntien välillä;
- Laajennetaan Kajaanin lentoaseman matkustajaterminaalia vastaamaan Schengen-alueen ulkorajatarkastusten vaatimia edellytyksiä.

Edelleen Kajaanin kaupunki esittää, että ohjelmaan kirjataan, että toimenpiteet yllä mainittujen maakuntakenttien ylläpitämiseksi ja kehittämiseksi tulee koskea myös Joensuun maakuntakenttää, ja että samoin kuin Joensuu-Helsinki niin myös Kajaani-Helsinki peruspalvelutasoisen reittilentoliikenteen jatko-option toimenpano vuosille 2026-2028 mahdollistetaan 100%:n valtionrahoitusosuudella.

7. Muut huomiot ohjelmaluonnoksesta/uudet konkreettiset ehdotukset

Kajaanin kaupunki yhtyy Kainuun Liiton ohjelmaluonnoksesta antamaan lausuntoon sekä Kainuun Liiton huomioihin ohjelmasta ja sen valmistelusta. Sekä Itäisen Suomen ohjelmalla että Pohjoisen Suomen ohjelmassa on sama periaatteellinen heikkous. Valmistelussa ei ole ollut tiedossa, onko ohjelmiin ja esitettyihin toimenpiteisiin tarkoitus kohdentaa uutta rahoitusta. Ohjelmaluonnoksen yksi periaatteellisista ongelmista liittyy siihen, että sen toimenpide-esitykset liittyvät itäisen Suomen tilannekuvaan, mutta konkreettiset ja alueelliset kohdennusesitykset itäiseen Suomeen jäävät puuttumaan. Suomesta vaikuttaa puuttuvan perinne tehdä alueellisesti kohdennettua lainsäädäntöä tai rahoituspäätöksiä ja tämä näkyy valitettavan vahvasti itäisen Suomen ohjelmaluonnoksessa.

Ohjelman valmistelun lausuntovaihe on poikkeuksellisen lyhyt, kun on kyse merkittävästä kansallisesta kehitysohjelmasta. Itäisen Suomen maakuntien yhdessä valmistelemat toimenpide-esitykset valmistuivat jo elokuussa, joten olisi oletettavasti ohjelmaluonnoksen valmistuvan jo aiemmin lausunnoille. Sekä itäisen Suomen että pohjoisen Suomen ohjelmia on valmisteltu samanaikaisesti, mutta kuten Kainuun Liitto on todennut, että ohjelmaluonnokset eivät ole keskenään yhteismitallisia, ja että Itäisen Suomen ohjelman toimenpide-esitykset eivät ole yhtä konkreettisia kuin pohjoisen Suomen ohjelman esitykset.